

ÇEVRECİ ANLAYIŞIN SİYASALLAŞMASI: YEŞİL SİYASET VE TÜRKİYE

Özge BOZKIR

Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim

Dalı,

bozkir.ozge@gmail.com

Öz

Endüstri devrimi sonrası artan çevresel sorunların canlı ve cansız varlığını tehdit etmesi, çevreye verilen zararın sorgulanmasına ve çevreci anlayışın gündeme gelmesine vesile oldu. Özellikle gelişmiş ülkelerde çevreci söylemler ve çevreci hareketler hız kazanmaya başladı en nihayetinde çevreci anlayışa sahip çevreci örgütler ve yeşil partiler kurulmaya başladı. Çevreci anlayışın siyasi alanda boy göstermeye çalışması siyasette yeşil görüş anlayışını ortaya çıkardı. Dünya siyasetin de var olan bu anlayış, Türkiye’de de kendine yer bulmaktadır. Bu çalışma da çevrecilik kavramına, çevreci anlayışın ortaya çıkışı ve siyasallaşma sürecine ve Türkiye’ de çevreci anlayışın gelişimine ve siyasallaşmasına yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Yeşil Siyaset, Türkiye

POLITICIZATION OF ENVIRONMENTAL UNDERSTANDING: GREEN POLITICS AND TURKEY

Abstract

Because of the increasing environmental problems after the industrial revolution threatening the existence of live and lifeless environment, it has led to the question of environmental damage and the emergence of environmental understanding. Especially in developed countries, environmentalist discourses and environmentalist movements started to gain speed. At last, environmental organizations and green parties with environmentalist understanding started to be established. The study of the politics of environmentalism in politics revealed the concept of green vision in politics. This understanding that exists in World Politics also finds its place in Turkey. In this study, the concept of environmentalism, the emergence of environmental understanding and the process of politicization, and the development of environmental understanding in Turkey and politicization will be discussed.

Keywords: Environment, Green Politics, Turkey

1. Giriş

Canlı ve cansız varlıkların karşılıklı etkileşim halinde buldukları sosyal-kültürel, ekonomik ve fiziki ortam olarak tanımlanan çevrenin özellikle canlı varlığının devamı adına sağlıklı bir ortama ihtiyacı vardır. Sağlıklı çevre yaratılması için çevrenin korunması gerekmektedir. Çevre içinde tanımladığımız canlı varlıkların her biri eko-sistemin bir parçası ve zincir gibi birbirine bağlıdır. Bu zincirin bir halkasının bile tahribata uğraması özellikle canlı varlığı için büyük tehdit oluşturabilir. Bu zincirin bozulmasına sebebiyet veren insanlardır.

İnsanların çevreye verdiği zararın her geçen gün artması ve bu zararın tehdit oluşturmaya başlaması çevreci düşüncelerin ortaya çıkmasına sebebiyet verdi. Özellikle endüstri devrimi sonrası ortaya çıkan çevresel sorunlar çevreci anlayışının daha yüksek sesle ifade edilmesine neden oldu. Endüstri devrimi büyük ölçüde batılı ülkelerde ortaya çıksa da tüm dünyayı etkiledi. Dünyanın ekonomik, sosyal-kültürel gibi alanlarının değişimine neden olan bu devrim en çok da doğanın tahribatına neden oldu. Bugün sadece devrim sonucu artan sanayileşme değil, dünya nüfusunun artması, sağlıksız kentleşme gibi sorunlar çevrenin her geçen gün daha da kirlenmesine sebebiyet vermektedir. Çevresel sorunları sadece bölgesel sorun olarak tanımlamak yaşadığımız yüzyıl açısından pek mümkün değildir. Günümüzde küresel boyutta çevre sorunları meydana gelmektedir. Bu sorunlar; küresel ısınma, iklim değişikliği, ozon tabakasının tahribatı gibi acil önlem alınması gereken çevre sorunlarıdır.

Dünyada çevre sorunları farklı sivil toplum örgütleri tarafından veya çevreci anlayışa sahip kişiler tarafından farklı şekillerde dile getirilse de çevreci sorunların tüm insanlığın bir sorunu olduğu düşüncesi 1970'li yıllardan sonra birçok dünya ülkesinin katıldığı çevre konferanslarının yapılmasından sonra kabul edilmeye başlandı. Çevreci düşüncenin siyasal alanda kendine yer bulması ise 1980'li yıllardan sonra gerçekleşti. Yeşil düşüncenin siyasal hayatta ki temsilcileri kuşkusuz yeşil partiler başta olmak üzere yeşilci sivil toplum örgütleridir.

Türkiye'de çevreci anlayış ise 1970'lerden önce kurulan çevreci sivil toplum örgütleri ve çevreci anlayışa sahip kişiler tarafından dile getirilse de 1970'lerden sonra dünyada ki çevresel gelişmelere bağlı olarak artış göstermeye başladı. Türkiye'de çevreci anlayışın siyasallaşma süreci 1980'li yılların sonlarına doğru yeşil partilerin kurulmasıyla başladı diyebiliriz. Türkiye'de yeşil hareket, özellikle yeşil partilerin siyasal hayata girmesiyle siyasal bir ideolojiye dönüştü.

2. Çevre ve Çevrecilik Kavramı

Çevre kavramı içinde yaşadığımız dünyaya baktığımız da gördüğümüz insanları, bitkileri, hayvanları, dağları, dereleri, denizleri, okyanusları, toprağı, suyu, havayı kısacası dünyada ki tüm canlı ve cansız varlıkların yaşadığı tüm ortamlar çevreyi oluşturmaktadır. Günümüzde çevre kavramının birçok tanımı bulunmakta ve fen bilimcinin çevre tanımı ile sosyal bilimcinin çevre tanımı birbirinden farklılık göstermektedir (Şakar, 2004: 3). Konumuz itibariyle ve genel anlamıyla çevre, canlı ve cansız varlıkların ömürleri boyunca karşılıklı ilişki ve etkileşimde buldukları fiziki, biyolojik, kültürel ve sosyal ortamdır şeklinde tanımlanmaktadır (Torunoğlu, 2013: 3).

Çevre kavramının kökeni Alman zoolog Ernest Haeckel tarafından 1866 yılında ifade edilen ekoloji kavramına dayanmaktadır. Ekoloji Yunanca da yaşanan yer, yurt, ev/mekan anlamına gelen “*oikos*” ve söz, söylem, bilim anlamına gelen “*logia/logos*” sözcüklerinden türetildi ve 20. yüzyılın başlarından itibaren biyolojinin alt dalı olarak hayat buldu. Türkçeye çevre bilimi olarak çevrilen ekoloji kavramının ekolojik bir hareket olarak ortaya çıkması ise 1950’lili yıllardır. Ekolojik hareketlerin siyasi bir kavrama dönüşmesi ise 1960’lı yıllara dayanmaktadır diyebiliriz (Heywood, 2013: 259).

Ekoloji kavramının siyasi bir kavram olarak ekolojizm olarak adlandırılmaktadır ve Türkçeye çevrecilik/yeşilcilik ideolojisi olarak çevrilmektedir. Çevrecilik, bireysel olarak çevreye duyarlı ve bilinçli bir kimlik olmaktan, canlı-cansız varlığına yahut sadece canlı varlığına ya da cansız varlığına, en önemlisi de insan yaşamına zarar verici etkilere karşı gelişen toplumsal hareketlere, siyasi çevreci gruplardan yeşil partilere kadar geniş düşünce ve etkileri tanımlamak olarak kullanılmaktadır. Çevreci düşünceden beslenen ve farklı temelde çevreci anlayışa sahip çevreci gruplar meydana gelmektedir. Bu yüzden birbirine eş anlamlı olarak görülen çevre, ekoloji ve yeşilcilik kavramları çevrecilik anlayışı içinde farklı yorumlanmasına sebebiyet vermektedir.

Ekolojizm, doğanın korunması için toplumsal ve siyasi anlamda köktenci değişiklikler yapmayı savunurken çevreci anlayış, köktenci değişiklikler değil, doğal çevrenin yerinde ve zamanında korunması için gerekli önlemlerin alınmasını savunur. Örneğin, ekolojizm hava kirliliğine sebebiyet veren fabrikaların kurulmamasını savunurken, çevreci anlayış, fabrikalara filtre takılması taraftarıdır. Konumuz itibariyle ve genel anlamıyla çevreciliği sadece doğayı korumak olarak kısaca tanımlamak elbette ki çevreye siyasi bir anlam tam anlamıyla katmamaktadır. Siyasi bir ideoloji olarak çevrecilik, canlı ve cansız

varlıkları korumak adına lobi faaliyetleri yapma, çevreci söylemler ve eylemlerde bulunma, çevreci eğitimleri hayata geçirme gibi girişimlerde bulunma ve bu tür faaliyetlerle merkezi ve yerel idareleri etkileme amacı güden sosyal harekettir (Cerit Mazlum, 2014: 209).

3. Çevreci Anlayışın Ortaya Çıkma ve Siyasallaşma Süreci

Çevreci anlayışın insanlık tarihi kadar eski olduğu hatta ateşin bulunmasıyla çevrenin tahribatının başladığını düşünen çevreci anlayışlar vardır. Eski dönemlerden beri doğanın yapısı, kaynağı ve bu yapı içerisinde insanın yeri, insanlığın tarih boyunca meşgul olduğu konulardan oldu (Kılıç ve Tok, 2013: 233). Hatta çevreciliğin bazı ilkelerinin Paganizm, Budizm, Hinduizm ve Taoizm gibi inançlarında yer verildiği ifade edilmektedir (Heywood, 2013: 259).

Çevreci anlayışın çevreci hareketlere dönüşmesi, dünya nüfusunun her geçen gün dengesiz şekilde artması, hava, su ve toprak kirliliğinin artması, canlı türlerinin yok olması veya yok olma tehdidiyle karşı karşıya olması, dünya kaynaklarının dengesiz dağılması gibi nedenlerin çevreye her geçen gün daha fazla zarar vermesi çevreci hareketlerin başlamasına neden oldu (Ceritli, 2001: 214).

Çevreci hareketlerin gelişimi iki dalgada ortaya çıktı. Birinci dalga 19.yüzyılın sonlarından 20.yüzyılın ortalarına kadar devam eden “doğa korumacılık” anlayışıdır. Birçok çevreyi koruma örgütü bu dönemde ortaya çıktı. Örneğin, Amerika Birleşik Devletlerinde kurulan ve eski çevre örgütü olan “Sierra Kulübü” 1892’de kuruldu. Kuzey Amerika ve Avrupa kökenli olan bu dalga; habitatın, başta kuşlar olmak üzere ormanların, yabani hayvanların korunmasını gaye edindi, doğanın korunmasını ve endüstriyel kirliliğin önlenmesini ise öncelikli gaye olarak ifade etti. Ancak Kuzey Amerika’daki doğa korumacı anlayış ile Avrupa’daki doğa korumacı anlayış temel de farklılıklar barındırmaktadır. Avrupa’daki doğa korumacı anlayışta romantizmin etkileri daha fazla hissedilmektedir. Kuzey Amerika’daki doğa korumacı anlayış ise kendi içinde iki farklı anlayış barındırmaktadır. Bir taraf doğayı insan müdahalesinden sakınarak olduğu gibi korumak diğer taraf ise çevreyi koruyarak kullanmayı savunur. Doğanın korunması için yasal düzenlemelerin yapılmasına sebebiyet veren birinci dalgadır. Bu dalga 1.Dünya Savaşı sebebiyle kesintiye uğradı ve 2. Dünya Savaşı’na kadar bu kesinti devam etti. Savaştan sonra tekrar hareketlenmeye başlayan doğa korumacı anlayış en önemli gelişmesi, 1948 yılında doğayı korumak adına önemli bir adım olan sivil toplum örgütlerinin ve devlet kurumlarının

bir araya getiren “Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN)” kuruluşudur (Cerit Mazlum, 2014: 212-213).

Çevreci hareketler ve çevreci örgütlere bugünkü görünümünü kazandıran, 1960’larda modern çevre hareketi olarak ortaya çıkan ikinci dalga da ekoloji hareketi olarak adlandırılmaktadır. Birinci dalganın öncelikli gayesi olan doğa koruma ve endüstriyel kirliliği önleme, ikinci dalga da çevreci hareketlerin gündeminde olmasının yanında kitlesel bir nitelik taşıyan çevre hareketlerinin gündemine aldığı yeni sorunlar ve sorunların sorunsallaşma şekli ve temsil ettiği değerler olması sebebiyle birinci dalgadan ayrılmaktadır. İkinci dalga dönemindeki çevreci protestolarda endüstri devriminin yarattığı yeni çevresel sorunlara karşı yapılmaktaydı. Yeni çevresel sorunlar, doğal kaynak kıtlığı, nükleer gücün ortaya çıkması, zehirli atıkların çevreye zarar vermesi, asit yağmurlarının oluşması gibi sorunlardı. Yeni çevresel sorunların yaşam kalitesini olumsuz etkilediğini ileri süren çevreciler bu durumun düzeltilmesi adına protestolar düzenlemekteydi (Cerit Mazlum, 2014: 213-214).

Günümüzde de devam eden endüstriyelleşmenin etkisiyle çevre her türlü kirlilikle karşı karşıya ve çevreci hareketler dünyanın her yerinde yapılmaktadır. Ancak çevreci hareketlerin görünür hale geldiği dönem endüstri devrimin gerçekleştiği yüzyıldan sonraki süreçte endüstriyelleşme sürecine ve bu sürecinin doğada ve sosyal hayatta yarattığı tahribatta bir tepkidir (Kılıç ve Tok, 2013: 233).

1950’lili yıllardan sonra ideolojik kimlik olma yolunda ilerleyen çevrecilik, 1960’dan sonra ise çevreci hareket ve akımlar çok geniş kapsamlı olmaya ve yeni boyutlar kazanmaya başladı (Heywood, 2013: 259; Aygün ve Şakacı: 141). Diğer taraftan bir düşünce kulübü olan “Roma Kulübü’nün”, 1972 yılında büyümenin sınırları raporunu yayınlaması ve aynı yıl Birleşmiş Milletlerin düzenlediği “Stockholm Konferansı’nda” çevre sorunlarının çevre-siyaset-ekonomi ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi, çevre sorunlarının dünyanın gündemine gelmesine sebebiyet verdi (Öztürk, 2017: 447).

1970’li yıllardan sonra daha politik ve farklılaşan çevreci anlayışla, birçok çevreci hareket ortaya çıktı ve bu çevreci hareketler, lobicilik, protesto, boykot, dava açma, sokak tiyatrosu gibi faaliyetlerde bulunmaya başlayarak gündemde kalmaya çalıştı (Aygün ve Şakacı, ty: 142). Dünya da çevreci hareket ilk olarak gelişmiş ülkelerde özellikle Amerika, Almanya, Fransa gibi ülkelerde ortaya çıktı. Avrupa da (Almanya, İtalya, İngiltere ve Fransa) sosyalist temelli partiler ve sosyalist anlayışın altında örgütlenen gruplar çevreci hareketlere

bünyelerinde yer vererek yeşil partilerin kurulmasını sağladılar (Erdoğan ve Ejder, 1997: 156).

Dünya da 1970-80'li yıllarda çevreci örgütlerin sayılarının artması, yeşil partilerin kurulması, çevreci anlayışın siyasal hayatta yer almasını sağladı. Çevreci anlayışla kurulan örgütler ve siyasi partiler, çevreci anlayışı temel almanın yanı sıra demokrasiye, sivil haklara, adalete vb. bakış açılarını ortaya koydular. Bu bakış açısı çerçevesinde özellikle yeşil partiler kimi ülkelerde iktidara gelmeyi kimi ülkelerde sadece muhalefet yapmayı amaç edinerek ülke siyasetinde yer almaya çalıştılar. Çevreci örgütlerin faaliyetleriyle ülke yöneticileri etkileme çabası ve siyasette çevreci anlayışın ortaya çıkması yeşil siyaset anlayışını ortaya çıkardı.

4. Yeşil Siyaset

Endüstri toplumunun yarattığı yeni çevresel sorunlar çevreci protestoların dünya genelinde artmasına sebebiyet verdi (Cerit Mazlum, 2014: 214). Çevreci örgütlerin ve çevreci anlayışa sahip grupların yaptıkları gösterilerin, protestoların siyasal alanda istenilen karşılığı bulamadığını düşünmeleri çevrecileri partileşmeye yönlendirdi (Göktolga, 2013: 132-133). Aslında yeşil siyaset, çevrecilerin insanların içinde yaşamlarını sürdürdükleri doğal ve kentsel toplumsal çevrenin ve bu çevreyle olan ilişkilerin değişmesi gerektiğini düşünmesi ve bu konu da eleştirilerini dile getirmeleri sonucunda ortaya çıktı. Bu eleştiriler 1970'li yıllarda batı dünyasında yükselmeye başladı. Yeşil eleştiri olarak adlandırılan bu eleştiriler endüstriyel gelişmenin, doğayı kentsel ve toplumsal hayatı dolayısıyla insan ilişkilerini yıpratıcı, bozucu, yabancılaştırıcı etkilere yönelik tepkilerle birleşerek siyasallaşmaya yöneldi. Zamanla bu düşünceyi savunan düşüncelerle birleşerek kendilerini "Yeşiller" olarak tanımlayan gruplar oluştu (Özer, 2001: 180). Yeşiller kavramı ise Alman Yeşiller Partisi'nin 1983 yılında yapılan genel seçimlerde % 5,6 oy alarak Federal meclise girmesinden sonra moda oldu ve bu çerçevede kurulacak olan partilere isim babası olduğu gibi daha önce kurulmuş partilerin isimlerini değiştirilmesine sebebiyet verdi (Özer, 2001: 180; Kaya, 2011: 5). Yeşil partilerin siyaset sahnesine girmesi literatüre yeşil siyaset kavramı bir nevi girmesini sağladı.

Yeşil siyaset, 20. yüzyılın sonralarına doğru kurulmaya başlayan yeşil partilerin ve çevresel sorunların dile getirilmesinde baskı ve çıkar grubu olma özelliğine sahip, yeşil anlayışa odaklı sivil toplum örgütlerinin benimsedikleri değerler ekseninde bir nevi şekillendi. Uluslararası ve ulusal alanda çevre korumacı veya radikal çevreci anlayışa sahip çok sayı da sivil toplum örgütü mevcuttur. Bu çevreci sivil toplum örgütleri, baz aldıkları çevreci anlayış doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedirler. İlk defa 1972 yılında Yeni Zelanda da kurulan,

daha sonra İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, İrlanda gibi ülkelerde kurulan yeşil partiler ise, parti programlarında farklı değerler benimsemiş olsalar da birtakım değerleri benzerlik göstermektedir (Cerit Mazlum, 2014: 226).

Yeşil partiler, çevresel gayelere değer veren, toplumsal adaleti, katılımcı demokrasiyi, şiddet karşıtlığını benimsediklerini ve güçlerini temelde üç unsurdan aldıklarını ifade ederler. Bunlar; çevrecilik, demokrasi ve sosyal adalettir. Ayrıca demokrasi ve çevre ile ilgili çalışmalarının dışında sivil haklar, pasif direniş, toplumsal eşitlik, sosyal ilerleme, adem-i merkeziyetçilik gibi konularda da çalışmalar yaparlar (www.europolitika.com, 22.03.2018).

Yeşil siyaset, kendine yakın bulduğu diğer siyasi ideolojilerle bağlantı halindedir. Bunlar; eko-sosyalizm, eko-anarşizm ve eko-feminizmdir (www.europolitika.com, 22.03.2018). Yeşil siyaset, daha çok sol ideoloji içinde değerlendirilmektedir (Üste, 2015: 43).

Yeşil siyaset, çevreyi korumayı temel amaç edinen ve bunun yanında benimsediği birtakım değerleri de hayata geçirmek adına siyasi faaliyetler düzenlemeye çalışan bir siyasi ideolojidir. Bu ideolojinin siyasal hayatta temsilcisi yeşil partilerdir. Ancak dünyadaki yeşil partiler, siyasette birtakım başarılar elde etmiş olsa da siyasette yeteri kadar başarılı olamadılar. Türkiye’de dünyada ki yeşilci hareketlerden etkilendi. 1980’li yıllardan sonra yeşil parti kurma girişimlerine başladı.

4.1. Türkiye’de Yeşil Siyaset

Türkiye’de çevreci anlayış, 1970’li yıllardan sonra çıkan Türkiye’nin çevresel sorunlarını dile getiren protestoların ve örgütlenmelerin ortaya çıkmasıyla yine aynı yıllarda dünyada çevresel anlamda meydana gelen gelişmeler sonucu atılan adımlar sonucu gelişmeye başladı. Dünya gündeminde uluslararası alanda çevre sorunları ilk defa Birleşmiş Milletlerin 1972 yılında düzenlediği “Stockholm Konferansı’nda” gündeme geldi ve tüm dünyada yankı uyandırdığı gibi Türkiye’de de yankı uyandırdı (Öztürk, 2017: 447).

4.1.1. Türkiye’deki Çevreci Hareketlerin Gelişimi ve Siyasallaşması

Türkiye’de 1970’li yıllar çevre bilincinin gelişmesi ve yaygınlaşması adına önemli adımların atıldığı dönem oldu. İlk çevreci hareketler, yerel çevresel sorunların yerel halk tarafından protesto edilmesiyle ortaya çıktı. Çevreye yönelik ilk protesto, 1975 yılında Artvin Murgul’daki Etibank Bakır İşletmelerinin tarım alanlarına ve bitki örtüsüne zarar vermesi nedeniyle yapıldı (Duru, 1995: 53). Aynı yıl Samsun’daki bakır izabe tesislerin ve 1977

yılında Ankara Elmadağ'daki barut ve çimento fabrikalarının tarımsal üretime zarar vermesi nedeniyle halk tarafından protesto edildi. 1970'li yıllarda yapılan çevreci protestoların temel nedenleri arasında sadece çevreye verilen zarar değil çevreye verilen zarar sonucunda ekonomik zararların da ortaya çıkmasıdır (Öztürk, 2017: 448).

Türkiye'de çevreci hareketlerin ülke sathında genişlemesi ve kitlelerin dikkatini çekmesi yine 1970'li yıllarda oldu. 1977-1979 yılları arasında Akkuyu'daki nükleer santralin yapımına karşı olan yerel halk ve nükleer karşıtı örgütler tarafından protestolar yapıldı, raporlar hazırlandı ve Türkiye ilk defa geniş çaplı bir çevre protestosu gerçekleşti. Bu protestoyu geniş çaplı yapan sadece yerel çapta olmaması, ülkemizin birçok şehrinden protestolara destek gelmesidir (Öztürk, 2017: 448). 1984 yılında Gökova'daki termik santralin, 1986 yılında Çernobil'in Türkiye'yi olumsuz etkilemesi ve 1989 yılında Aliağa termik santralının çevreye verdiği zarar protesto edildi (Üste, 2015: 48) .

Çevreci hareketlerin siyasallaştığı yıllar 1980'li yıllardır. 1970'li yıllar çevre sorunlarının ekonomik boyutunun ön plana çıktığı yıllarken, 1980'li yıllar artık tüm bunlarla birlikte çevre sorunlarının siyasal zeminde kendine yer bulduğu yıllardır (Öztürk, 2017: 449). Ancak 1980'de gerçekleşen darbenin ülkede yarattığı anti-demokratik ortam nedeniyle Türkiye'de çevreci anlayışın siyasallaşması 1980'li yılların ortalarına doğru oldu (Duru, 1996: 54). Çevreci anlayışı siyasallaştıran ise Yeşiller Partisi'nin kurulmasıdır. Yeşiller Partisi, Türkiye'deki o zamana kadar kurulmuş siyasi parti mantığının dışında kalan, daha çok çevre ve toplum konularını gündemine alan, muhalefeti temsil etmek adına kuruldu (Öztürk, 2017: 450).

1985 yılından sonra Türkiye'de yeşil partilerin kurulmasının dışında çevreyi korumak adına kamuoyu yaratmak, bireylere çevre bilincini aşlamak ve devletin çevreci olmayan uygulamalarına tepki göstermek gayesinde olan çevreci otoritelerin sayıları arttı. Çevreci sivil toplum örgütlerinin, çevre kirliliğini önlemek adına faaliyetlerde bulunması ve artan kentleşme nedeniyle çevreye daha fazla zarar verdiğini, bunun için de kentlerin düzeninin sağlanarak kirliliğin önüne geçilmesi adına eğitici faaliyetlerin yapılmak istenmesi Türkiye'de yeşil hareketin güçlenmesine ön ayak oldu (Kaya, 2011: 7). Türkiye'de çevresel sorunlara ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması hatta 1991 yılında Çevre Bakanlığı'nın kurulması, çevreyle ilgili üniversite bölümlerin kurulması, basın ve yayın araçlarının gelişmeye başlaması yeşil hareketlerin daha da güçlenmesine neden oldu (R.G., 21.08.1991, Sayı 200976; Kaya, 2011: 7).

Türkiye’de 1990’lı yıllar hidroelektrik santrallerine ve madencilik faaliyetlerine karşı protestoların yapıldığı yıllar oldu. 1990’lı yıllardan günümüze kadar yeşil hareketin gündemine aldığı bu konulara karşı protestolar zaman zaman yapılmaya devam etmektedir. 1990’lı yıllar aynı zamanda sayıları artan çevreci otoritelerin planlanmış programlar ve çevreci projeler ürettiği yani kurumsallaştığı yıllardır (Öztürk, 2017: 450-451).

2000’li yıllar da çevreciliğin ekonomi ve siyasetle kurduğu bağlantının değişme uğradığı pek söylenemez. Ancak 1990’lı yıllarda birçok çevreci sivil toplum örgütünün kurulmasıyla kurumsallaşan çevreci anlayış, 2000’li yıllarda kurumsallaşmak amacıyla sadece çevreci hedefleri ortaya koymamış bunun yanında hedeflere ulaşacak araçları belirleyerek, bir nevi çevreye sahip çıkılması, Türkiye’de çevreci anlayışın değişmesini ve gelişmesini sağladı. Yine 2000’li yıllarda çevreci sivil toplum örgütlerinin, üye sayılarının artması, çevre bilincinin okullarda anlatılması ve devletin çevreye bakış açısının değişmesi çevreci anlayışın değişmesini sağladı ve sağlamaya devam etmektedir. Çevre, toplumsal konu olarak her zaman siyasal nitelik taşımaktadır. Türkiye’de çevreci farklı söylemler siyasi alanda yer almaktadır. 2000’li yıllar çevre-siyaset ilişkisi bağlamında enerji sorunu konusunda gündemde olmuş ve olmaya devam etmektedir (Öztürk, 2017: 452-453). Enerji üretmek için kurulan veya kurulması planlanan hidroelektrik, termik ve nükleer santrallerin çevreye vereceği zarar nedeniyle kurulmaması gerektiğini söyleyen çevreci sivil toplum örgütleri ve bireyler diğer tarafta enerji de Türkiye’nin yüksek oranda dışarı bağımlı olduğunu ülkemizin bu santralleri kurarak enerji üretmesi gerektiğini söyleyen kurumlar ve bireyler bulunmaktadır. Günümüzde çevreci protestoların birçoğu da bu santrallerin çevreye verdiği zararı dile getirmek adına yapılmaktadır.

4.1.1.1. Yeşil Partiler

Demokratik yönetimin vazgeçilmez unsuru siyasi partilerdir. Yeşil partiler ise çevreyi korumak anlayışıyla örgütlenen ve düşüncelerini siyasal alanda ifade etme amacı güden partilerdir. Türkiye’de 1980’li yılların sonralarına doğru kurulmaya başlayan yeşil partilerin ilk örgütlenme girişimleri 1988 yılında oldu. Aslında 1980’li yılların başında beri Türkiye’de bir yeşil parti kurma düşüncesi vardı ve yurt dışındaki yeşil partilere mektup yazıp yardım talep edilmekteydi (Görmez, 2003: 142; Üste, 2015: 49).

Türkiye’de yeşil parti kurulmadan önce bir araya gelen parti taraftarları siyasi parti mi yoksa dernek mi olmaları gerektiği konusunda çelişkiye düştüler ve anket yapılmasına karar verildi. Anket sonuçlarının da partileşilmesi gerektiği şeklinde sonuçlanması yeşillerin

partileşmesine sebebiyet verdi (Duru,1995: 75). Daha önce İbrahim Eren'in "Radikal Partisi'nin" yeşil parti olması için çalışılsa da, "İzmirli Yeşiller" 6 Haziran 1988 "Yeşiller Partisi'ni" kurdu. Partinin ilk genel başkanı ise Celal Ertuğ'dur (Görmez, 2003: 142).

Yeşiller Partisi, demokratik bir toplum yaratmayı gaye edinen siyasal kuruluş olmanın yanında insanlar arası ilişkilerin insan-doğa ilişkisinden bağımsız olamayacağını belirtir. Aynı zaman da dünya barışını ve doğal dengenin korunmasını sağlamayı gaye edindiklerini ifade ederler (Yeşiller Partisi Programı ve Tüzüğü, 1989: 3-4). Parti programı ise onbir başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar; demokrasi, ekolojik sistem (doğa, kültürel değerler), sosyal işler (kadın sorunları, çalışma barışı, sağlık) gibi başlıklardır (Yeşiller Partisi, 1989: 17). Türkiye'nin 1988 yılında kurulan "Yeşiller Partisi'nin" ömrü uzun sürmedi ve 1994 yılında kapatıldı (Üste, 2015: 50).

Türkiye de yeniden "Yeşiller Partisi" yaklaşık 12 yıl sonra 2008 yılında kuruldu. Kurucuları arasında eski yeşil partililerinde yer aldığı kırk kişilik grup tarafından kurulan yeni "Yeşiller Partisi", parti genel başkanlığı yerine parti eş sözcülüğünü kabul etti. Partinin eş sözcüleri de Bilge Contepe ve Ümit Şahin oldu (Kaya, 2011: 13; www.milliyet.com, 28.03.2018).

Yeşiller Partisi, ülkenin tıkanan politikasını yeşil yaşam politikalarıyla aşmayı gaye edinmenin yanı sıra iktidara gelmeyi değil, yani hükümet veya koalisyon ortağı olmadan, devleti ve kurumlarını eleştiren bir muhalefet partisi olmayı da siyasi gaye olarak belirledi (Üste, 2015: 50). Partinin doğaya uyum, sürdürülebilirlik, küresel mücadele, erkek egemenliğinin reddi, doğrudan demokrasi gibi toplamda on temel ilkesi bulunmaktadır (Kaya, 2011: 14). Ayrıca parti yüzde elli kadın kotası prensibini kabul etti (www.milliyet.com, 28.03.2018).

Türkiye'de 30 Haziran 2008'de kurulan "Yeşiller Partisi'nin" de siyasal hayattaki ömrü uzun sürmedi ve kapatıldı. "Yeşiller Partisi", "Eşitlik ve Demokrat Partisi" ile birleşme kararı aldı. 25 Kasım 2012 de iki partinin birleşmesi sonucu "Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi" kuruldu (www.agos.com.tr, 28.03.2018).

4.1.1.2. Yeşilci Sivil Toplum Örgütleri

Dünya da olduğu gibi Türkiye'de yeşil siyaset alanında yeşil partiler önemli yere sahiptir. Ancak Türkiye'de çeşitli çevreci anlayışla kurulan çevreci sivil toplum kuruluşları da

ülkemizde yeşil siyasetin hayat bulmasında önemli bir paya sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Türkiye’de kurulan yeşilci sivil toplum örgütlerini temelde iki gruba ayırabiliriz. Bunlar; radikaller (ekolojistler ve köktenciler) çevreciler ve çevre korumacılarıdır (liberaller, çevreciler). Bu ayrım örgütlerin kendilerini tanımlama usulleri ve yaptıkları faaliyetlerin amaçları dikkate alınarak yapıldı (Kavas, 2011: 100-101). Radikal çevreciler: “Greenpeace (Yeşil Barış), Toplumsal Ekoloji Grubu, Batı Akdeniz Çevre Platformu (BAÇEP)” gibi çevreci örgütler iken “Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF) vs.” çevre korumacıdır. Elbette ki iki grubunda kapsamına girmeyen çevreci diğer sivil toplum örgütleri mevcuttur.

Türkiye’de yeşil partilerin kurucuların, yeşilci sivil toplum örgütleri üyeleri olmaları ve özellikle 1970’li yıllardan sonra yapılan protestolar bu örgütlerin de payının olması, yeşilci sivil toplum örgütlerinin siyasi hayatta söz söyleme yetisine sahip olduğunu açıkça göstermektedir.

Türkiye’deki yeşil siyaset, siyasal alanda etkin olmadı. Kurulan yeşil partiler kısa sürede kapatıldı. Çevreci sivil toplum örgütlerinin sayısı ve üye sayıları artsa da gelişmiş ülkelere göre bu sayının geri kaldığı görülmektedir. Çevre her alanda kendine yer bulan insanlık için önemli bir ortamdır. Bu yüzden tüm dünya ülkelerinde ve Türkiye’de de bu anlayışın gelişimi, siyasal hayatta önem verilen konu olmalıdır.

Sonuç

İçinde nefes aldığımız çevre, insanlığın olduğu kadar diğer canlı ve cansız varlıkların yaşam alanıdır. Sağlıksız bir çevrenin yarattığı sorunlar dünya için tehdit oluşturmakta ve önlem alınmazsa tehdit oluşturmaya devam edecektir. Çevresel alanın kirletilmesi çevreci birtakım fikirlerin ortaya çıkmasına, bu düşünceleri savunan ve hayata geçirmek adına faaliyetlerde bulunan çevreci sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkmasına neden oldu.

Genel anlam da çevreyi korumayı baz alan çevreci anlayış daha çok endüstri devriminin meydana getirdiği çevresel tahribata tepki olarak ortaya çıktı. Her ne kadar endüstri devrimine tepki olarak çıksa da doğa, ekoloji ve çevre gibi adlandırmalarla endüstri devrimi öncesinde insanlığın gündeminde olan konulardan biri oldu.

Bir fikrin ideoloji haline gelmesi ve siyasal hayata girmesi o fikrin hayata geçirilmesi ya da hayatta kalması açısından önem arz ettiğinden, dünya da çevreci anlayışa sahip gruplar

tarafından 1980’li yıllarda yeşil partiler kuruldu. Yeşil siyasette baskı ve çıkar grubu olma özelliği taşıyan çevreci sivil toplum örgütlerinin Türkiye’de sayıları artsa da tam anlamıyla faaliyet gösterdikleri söylenemez. Türkiye’de yeşil siyasetin gelişemediği kapanan partilerden ve sivil toplum örgütlerinin sayısı artsa bile gelişmiş ülkelere nazaran sayılarının ve üyelerinin yeteri kadar olmamasından bir nevi kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de yeşil partiler, siyasi parti kurma temellerinde kurulmadı, bir iki çevreci sivil toplum örgütünün birleşerek oluşturdukları yapılardır. Bir nevi seslerini daha fazla duyurabilmek adına partileşme yoluna başvurdular. Parti programlarında belirtildiği gibi hükümet olmayı veya koalisyon ortağı olmayı amaç edinmediler. Hükümeti ve devlet kurumlarını eleştirmek amacıyla kurduklarını belirttiler. Hükümet olmayı amaç edinmeyen bir siyasi partinin seçimi kazanması da beklenemez. Türkiye’de seçimleri kazanıp, hükümet kuran, muhalefet partisi olarak mecliste yer alan yahut koalisyon ortağı olan partilerinde, parti programlarında çevrenin korunmasına, çevreci anlayışın topluma kazandırılmasına ilişkin söylemlere yer verilmektedir. Seçmen bu yüzden çevreciliği temel gaye edilen partiye yönelmemektedir. Yeşil partilerin söylemlerinin doğruluk payının az olması partiye olan güveni sarstı. Yine çevreci sivil toplum örgütlerinin desteğini alamamaları, Türkiye’de yeşil partilerinin destek bulamamasına sebep verdi.

Türkiye’de çevreci sivil toplum örgütlerinin gelişmemesinin sebepleri ise toplum desteğini yeteri kadar alamamalarıdır. Bunun nedenleri, Türkiye’de sivil toplum örgütlerine katılım düzeyi çok yüksek olmadığından çevreci sivil toplum örgütlerinin toplumdan tam destek alamamaları, bazı çevreci sivil toplum örgütlerinin aşırı çevreci söylemde bulunarak ülkemizin gelişmesini engellediği görüşü çevreci sivil toplum örgütlerine katılımı azaltmaktadır. Son olarak bireysel olarak çevreci olduğu düşünüen bireyler, çevreci sivil toplum örgütlerin de yer almaya gerek duymuyor.

Türkiye’de çevre bilincin gelişmesi ve çevreye verilen tahribatın önlenmesi amacıyla daha fazla düzenleme yapmalı, siyasi partiler çevreci anlayışa parti programlarında daha fazla yer vermeli ve çevreye duyarlı toplum inşa etmeyi gayeleri arasında saymalıdır. Çevreci sivil toplum örgütleri ise benimsedikleri çevreci gayeleri hayata geçirmeyi temel gaye edinip, gayelerinden sapmamalıdır. Ancak bu şekilde Türkiye sağlıklı bir çevreye kavuşabilir.

Kaynakça

Aygün B. ve Şakacı B.K.,(t.y). Türkiye’de Çevre Konusuna Doğrudan Odaklı Çevreci Sivil Toplum Hareketleri ve Çevresel Yaklaşımları, 38. ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies), 1,139-162.

Cerit Mazlum, S. (2014). *Çevrecilik ve Çevre Hareketleri, Bilhan Kartal ve Belkis Kümbetoğlu (Ed.), Yeni Toplumsal Hareketler*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 206-245.

Ceritli, İ. (2001). Çevreci Hareketin Siyasallaşma Süreci, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2,213-226.

Duru, B. (1995). Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye’de Gönüllü Çevre Kuruluşları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erdoğan, İ. ve Nazmiye E. (1997). *Çevre Sorunları, Nedenler, Çözümler*, Ankara: Doruk

Göktolga, O. (2013). Yeni Siyaset ve Ekolojik Hareketler, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1,127-136.

Görmez, K. (2003). *Çevre Sorunları ve Türkiye*, 3.Baskı, Ankara: Gazi.

Heywood, Andrew (2013). *Siyasi İdeolojiler*, Ahmet K. Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnanç, Şeyma Akın ve Buğra Kalkan (Çev.), Ankara: Adres.

Kaya, R. (2011), Bir Ekoloji Hareketi Olarak Yeşiller ve Türkiye’de Yeşiller Partisi, Yeşil Düşünce Broşür Dizisi-2, https://modernwish.files.wordpress.com/2012/01/yesil_dusunce_brosur_dizisi_2ramazan_kaya11.pdf, Erişim Tarihi: 23.03.2018.

Kavas, A. (2011), Türkiye’deki Gönüllü Çevre Örgütleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kılıç, S. ve Nafiz T. (2013). Çevrecilikte Yeni Bir Kimlik: Ekolojizm, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 223-250.

Özer, M. A. (2001). Yeşil Hareket: Alman Yeşilleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, 173-198.

Öztürk, Ö. (2017). Çevrecilik Söylemleri ve Türkiye’deki Çevre Hareketlerinin Seyri, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 44-456.

Resmi Gazete, 21.08.1991, Sayı 200976, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20967.pdf>, Erişim Tarihi: 25.03.2018.

Şakar, S. (2014). *Küresel Çevre Ders Notları*, Yıldız Teknik Üniversitesi/İnşaat Fakültesi, İstanbul.

Torunoğlu, E. (2013). *Çevre, Ekosistem ve Temel Kavramlar, Ülker Bakır Öğütveren(Ed.), Çevre Sorunları ve Politikaları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2-22.

Üste, R.B. (2015), Doğanın Siyaset Paradigması: Yeşil Siyaset, Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 38-54.

Yeşiller Partisi Programı ve Tüzüğü,1989, Ankara.

<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/3431/yesiller-ve-sol-gelecek-partisi-programini-acikladi>, Erişim Tarihi: 28.03.2018.

<http://www.europolitika.com/?p=45>,Erişim Tarihi: 22.03.2018.

<http://www.milliyet.com.tr/turkiye-nin-de-yesiller-partisi-kuruldu-siyaset-888149/>, Erişim Tarihi: 28.03.2018.